אישים באגרות הראי"ה

הרב חיים ברלין

בנו של הנצי"ב, רבה של מוסקבה וראש ישיבת וולוז'ין, ובסוף ימיו רבם של האשכנזים בירושלים · תקצ"ב–תרע"ג (1832–1912)

15 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

רבי חיים ברלין נולד בה' בשבט תקצ"ב (1832), בנו של הנצי"ב מוולוז'ין, ונקרא על שם סב אמו, רבי חיים מוולוז'ין. מגיל תשע למד בישיבת וולוז'ין, ובשנת תרכ"ה (1865) התמנה לרבה של מוסקבה, ופעל שם בשתדלנות למען יהודי רוסיה. אחר כך מינה אותו אביו לממלא מקומו בראשות ישיבת וולוז'ין, עד שהישיבה נסגרה בגזירת השלטונות בשבט תרנ"ב (1892). אחרי זה כיהן ברבנות בקובנה ובילייזבטגרד.

בשנת תרס"ה (1905) עלה לירושלים. כבר בשנת תרס"ב הציעו לו את רבנות יפו, וסירב. אחרי פטירת הרב שמואל סלנט, בשלהי תרס"ט, נעשה לרבם של האשכנזים בירושלים, ועמד בראש הוועד הכללי 'כנסת ישראל' ובראש הגבאים של 'עץ חיים' ו'ביקור חולים'. נפטר בי"ג בתשרי תרע"ג (1912).

הרב קוק על הרב חיים ברלין

הקשר בין הרב קוק לרב חיים ברלין התחיל עוד בצעירותו של הרב קוק: בשנת תרמ"ט שלח לו את החוברת הראשונה של 'עיטור סופרים', וביקש את השתתפותו (כרך א', אגרת ג). בשנת תרס"ב, כשחיפשו רב ליפו, פנו קודם אל הרב חיים ברלין, ורק כשסירב פנה האדר"ת אל חתנו (כרך א', אגרת נוספות א).

בשנות יפו היה הרב חיים ברלין, יחד עם הרב שמואל סלנט, הכתובת של הרב קוק בירושלים בענייני התרומות והמעשרות. השוק בירושלים היה המפתח לשמירת המצוות התלויות בארץ, והרב קוק כתב לו: "ואם חלילה תתרופף השמירה וההשגחה מהשוק שבירושלים ת"ו, בשום אופן לא יהי' אפשר להחזיק מעמד בענין השמירה הקדושה הזאת" (כרך ב', אגרת שס).

בשמיטת תר"ע (ראו בפרשת שמיטת תר"ע והיתר המכירה) עמדו השניים משני צדי המחלוקת על היתר המכירה, ובכל זאת שיתפו פעולה. הרב קוק פנה אליו כדי לסייע לאיכרים מקסטינה שרצו לשבות בלי ההיתר (כרך א', אגרת רלה), וכתב: "בכל כחי ואוני הייתי חפץ לעזור לאותם" שרוצים "לקיים את המצוה הקדושה בלא הפקעה" (כרך א', אגרת רלט). הרב קוק גם הסביר לו שמראש ניסה "לצאת ידי חובת כל הדעות" (כרך א', אגרת שיג). אבל כשנודע שאנשים מירושלים יעצו בסתר לקנות ענבים דווקא מגויים, כתב לו הרב קוק בכאב: "עטי תרעד בידי למעשה הנבלה אשר נעשתה כעת לאחינו יושבי המושבות" (כרך א', אגרת שטז). וכשבית הדין בירושלים אסר את הסבון של בית החרושת בבן שמן, מחה בפניו הרב קוק: "איכה זה יתכן להחריב את ישוב אה"ק ע"י הכרזות איסורים שאין להם מקום כלל" (כרך א', אגרת שלג).

אחרי פטירתו מנה אותו הרב קוק בין "שלשת הרועים" של השנים האחרונות, יחד עם חותנו האדר"ת והרב שמואל סלנט (כרך ב', אגרת תעד).

האגרות

כרך א', אגרת ג: להרב חיים ברלין, בתרמ"ט: הרב קוק שולח לו את החוברת הראשונה של 'עיטור סופרים', ומבקש שישתתף בדבריו.

"הנני שולח כעת למר שי' הח' הראשונה מהע"ס הנמצאת בידי"

כרך א', אגרת פג: לבתי הדין בירושלים, לרב שמואל סלנט ולרב חיים ברלין, באב תרס"ז: במושבות מונו אנשים נאמנים לתקן את הפרשת התרומות והמעשרות.

"וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח ברלין שליט"א"

כרך א', אגרת קכז: לבית הדין בירושלים, בפורים תרס"ח: על תוצרת המושבות שמגיעה לירושלים וטעונה מעשר.

"רבני בד"צ בעי"ק ירושלים ת"ו"

כרך א', אגרת קמב: לרבני ירושלים, ובהם הרב חיים ברלין, בסיוון תרס"ח: הרב קוק שמח על מכתבם, ומסכים לתקן את הפרשת המעשרות במושבות בפיקוחם.

"נתמלא ביתי אורה, בקבלת מכתב קדשם"

כרך א', אגרת קצו: לרב שמואל סלנט ולרב חיים ברלין, באייר תרס"ט: הרב קוק מבקש להצטרף לתיקון שמירת השמיטה כהלכתה, ככל האפשר.

"שהנני נכון ג"א הצעיר למינקט בשיפולי גלימייהו דרבנן קדישי הדרת גאונם שי'"

כרך א', אגרת רלה: להרב חיים ברלין, במרחשון תר"ע: שני איכרים מקסטינה רוצים לשבות בלי ההיתר, אם יקבלו תמיכה.

"אז יקיימו קדושת שבת הארץ בכל"

כרך א', אגרת רלט: להרב חיים ברלין, במרחשון תר"ע: הרב קוק לא ידע על קופה לתמיכה בשובתים. הרב קוק אינו מרשיע את הסומכים על ההיתר, אבל רוצה לעזור לשובתים.

"חלילה לי למשוי רשיעי לכל אחינו הכשרים, הסומכים על ההיתר מגודל הלחץ ותיקון הארץ"

כרך א', אגרת שיג: להרב חיים ברלין, בסיוון תר"ע: מראש ניסה הרב קוק לצאת ידי כל הדעות, ותיקן חותמות ושטרי הפקר.

"גמרתי בדעתי לעשות בכ"ז את כל מה דאפשר לצאת ידי חובת כל הדעות"

כרך א', אגרת שטז: להרב חיים ברלין, בתמוז תר"ע: מחאה על כך שיעצו בסתר לקנות ענבים דווקא מגויים.

"עטי תרעד בידי למעשה הנבלה אשר נעשתה כעת לאחינו יושבי המושבות"

כרך א', אגרת שיח: להרב חיים ברלין, בתמוז תר"ע, מרחובות: ההיתר אינו חדש, והשאלה היא רק אם שעת הדחק קיימת.

"ואיך אומרים למי שלא ראה את החודש שיבוא ויעיד"

כרך א', אגרת שלג: להרב חיים ברלין, בניסן תר"ע: בית הדין בירושלים אוסר את הסבון של בית החרושת בבן שמן, אף שהרב קוק ראה שהכול נעשה בכשרות.

"איכה זה יתכן להחריב את ישוב אה"ק ע"י הכרזות איסורים שאין להם מקום כלל"

כרך א', אגרת נוספות א: מאת האדר"ת אל הרב קוק, בתרס"ב: יפו זקוקה מאוד לרב, וכבר פנו אל הרב חיים ברלין ולא הצליחו.

"וכבר דפקו על פתחי הגאונים הרב ר"ח ברלין"

כרך ב', אגרת שס: להרב חיים ברלין ולרבני ירושלים, באייר תרע"א: יש לחזק את השמירה על התרומות והמעשרות בשוק בירושלים.

"ועיקר התיקון תלוי שיהי' השוק שבירושת"ו משומר היטב ע"פ השגחה טובה"

כרך ב', אגרת תכח: להרב חיים ברלין, בסיוון תרע"ב: שוב על חיזוק השמירה בשוק בירושלים, ועל חיזוק ידי המשגיח הראשי, הרב ידלר.

"לחזק את ידי המשגיח הראשי הרב ר' בנציון ידלר נ"י"

כרך ב', אגרת תעד: לרבני ירושלים וראשי הכוללים, בכסלו תרע"ג: השוק בירושלים הוא "הבריח התיכון" של שמירת התרומות והמעשרות. הזכרת שלושת הרועים שנפטרו, ובהם הרב חיים ברלין.

"ואחריהם הגר"ח ברלין, זכר צדיקים לברכה"

ראו גם

על שמיטת תר"ע והיתר המכירה. (למעשייה)

על רבי חיים ברלין (המכלול). (רבי חיים ברלין)

נוסח האגרות – עם ביאור

15 האגרות שבהן נזכר הרב חיים ברלין, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת ג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: יום ג', פרשת כי תשא, תרמ"ט - זיימל **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק שולח לו את החוברת הראשונה של "עיטור סופרים" ומבקש את השתתפותו. הרב קוק מציע לו מיזם חדש: הדפסת הש"ס הבבלי כולו בכרך קטן, כמו ספרי התנ"ך הקטנים, ותחתיו פירוש קצר מלוקט מרש"י. מטרת המיזם היא להרבות בקיאים בתלמוד. הרב קוק מתאר את התכנון: חלוקת המסכתות בין גדולי הדור, ומימון בהלוואות קטנות מ־20-30 חברים, שיכסו הוצאה של 700-800 רובל כסף. לאגרת מצורפת דוגמה לפירוש הקצר על בבא קמא, דפים ב-ט.

עיקרי הדברים

- "עיטור סופרים" - בקשה להשתתפות.
- הצעת ש"ס בכרך קטן עם פירוש קצר, להרבות בקיאות ("כבר צוחו קמאי... כמהר"ל מפראג").
- דוגמת פירוש מצורפת (בבא קמא ב-ט).

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], ג' "מצאתי חן בעיניך" תרמ"ט[2], זימל. [יום שלישי בשבוע של פרשת כי תשא (שמות לג, יג); זיימל שבליטא, מקום רבנותו הראשונה של הרב קוק]

ברכה שלמה ומעוטרה, בכ"ט[3] ערוכה ומשומרה, לכבוד מר הגאון הגדול, תפארת ישראל נזרם והדרם, בישראל ובאדם, כקש"ת[4] מוהר"ר[5] חיים שליט"א[6] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב]

יקרת הדר"ג[7] מר שליט"א הופיעה אמש, עיני ראו ושמחו, כי נעור בצדק הדר"ג האדון שליט"א לחזק ידינו העובדות בקודש באמרי חן וכבוד. אפריון נמטייה ישר כחו ארי שבחבורה. [על פי שבת קיא – כינוי לגדול החכמים] הנני שולח כעת למר שי' החי' הראשונה מהע"ס[8][9] ["עיטור סופרים", הקובץ התורני שהוציא הרב קוק] הנמצאת בידי, ובקרוב יקבל גם השני' בעה"י[10], כי הקורעקטא כבר נגמרה בביה"ד[11]. [ההגהה כבר נגמרה בבית הדפוס] ובבואי לפני מר גאון שי' הנני לשחרהו כבוד לתת אף הוא ידו הגדולה עמנו, לעטר עיטור סופרים בדבריו הנכבדים, והחביבים על בני עמנו, מצד עצמם ומצד מחוללם פארנו ואדירנו שליט"א. ואקוה להתכבד בקרוב באמרי קודש, לעטר בהם שוק הסופרים גדולי הדור שי', כי הנני נדחף לתת החי' השלישית לעבור בית הבקרת, ע"כ[12] יהי'[13] נא דברי האדון קרובים אלינו, ויהי'[14] בשלישי הכי נכבדים.

עוד דבר אחד חדש, אשר בחסד ד' עלינו הננו לא רחוקים מן המפעל, אמרתי אציע גם לפני גאון מר שי' ואדע גם דעתו הרוממה בעיקר מקצוע זה. זה מקרוב נתעוררתי לקרא עצרה לרבים מגדולי דורנו שי', לעשות יחד דבר קבוע וקיים ותועלת גדולה ללימוד תוה"ק[15], והוא להדפיס הש"ס[16] בבלי כולו בפורמט קטן, כתבנית ספרי התנ"ך[17] הקטנים הנדפסים בברלין ובליפציג, [מהדורות התנ"ך בתבנית קטנה של חברות הביבליה בגרמניה] ובאותיות לא גדולות כאותיות המשניות עם פי'[18] זרע ישראל ["זרע ישראל" – פירוש קצר על המשניות לר' ישראל איסר מפוניבז'] הנדפס מחדש, ויעלה כל הש"ס לערך כרך קטן לא יותר מפי שלשה כהתנ"ך[19] ופחות מזה. וזה יהי' תועלת גדולה ונכבדה להרבות בקיאים בתלמוד בישראל, אשר על

מחסור זה כבר צוחו קמאי דקמאי כמהר"ל[20] מפראג [המהר"ל מפראג] ודכוותי', ועיקר הסיבה לזה הוא גודל התבנית של הש"ס. ויש להעיר בזה הרבה, אבל אין מאריכים לחכם שכמותו שי'. ואם נדפיס ערך עשרת אלפים עקסי' נוכל למכור במקח אי רו"כ[21] [במחיר רובל כסף אחד] כל הש"ס, וגם מזה יהי' ריוח מרובה, אך לא אל הריוח עינינו נשואות, עכ"ז[22] יוכל הריוח לפול לקופה מיוחדת להרים קרן תוה"ק במעט בעה"י. רק עוד דבר קל דרוש לזה והוא להדפיס מתחת ליריעה פי' קצר מפרש"י[23] ז"ל[24], רק הדברים הנחוצים ומוכרחים מאד, שיהי'[25] בקל להחוזרים על לימודם, להתעיף עיניהם בו, להזכיר נשכחות, והנני שולח בזה לכבוד האדון מר שי' לבחינה עלה אחד לחוות עלי'[26] דעתו הרוממה, אך לאחד תכבד העבודה מאד, אמנם כאשר אקרא בע"ה להתאסף אספת רבים מגדולי הדור שי', וכ"א יקח לו מס' אחת או אחדות כנדבת לבבו, רק שלא יסור מזה מהמטרה הנוכחית, אז יגמר פעלנו בעזה"י[27] בלא איחור. ואנכי הצעיר הנני מרהיב עוז בנפשי, להיות נלוה אל כבוד גאוני הדור שי' העובדים בקודש, ולקבל גם על עצמי בעזה"י חלק מהעבודה הזאת, וכמו כן מר חמי הגאון שי' האבד"ק[28] פאניוועז [חותנו, האדר"ת, אז רבה של פוניבז'] יצ"ו[29] ינצח על עבוה"ק[30] המלאכה הנכבדת הזאת, ואקוה לד' יתי'[31] כי לא יעברו עלינו ימים רבים ונראה הש"ס נדפס בכרך קטן כלול בהדרו, וקל מאד להחוזרים על לימודם לחזור על כל הש"ס ולעבור בין בתרי הסוגיות אחר לימודם, כפי עיונם, בהש"ס[32] הגדול. ודי יעזרנו ע"ד[33] כבוד שמו. ואיחל למעלת הדר"ג. מר שי', אם יקבל אף הוא חלק בפעלינו, בשתי אלה או באחת מהם. כי בכפלים דרושה לנו ראשית פעלינו, להעלות על הספר פירוש הקצר, מסומן באותיות כתבנית זרע ישראל על המשנה, ושנית כי הוצאת הדפסה תעלינו לערך שבעה או שמנה מאות רו"כ, [רובל כסף] ויען כי ידי קצרה להמציא סך כזה, ע"כ אבקש מהעוזרים בדבר המצוה הרבה הזאת, שכל אחד יראה להלוות חלק קטן לפי ערכו, וע"י[34] עשרים או שלשים חברים גדולי דעה שי' יגמר הדבר בנקל ובכי טוב בעה"י. וחשש הפסד ח"ו[35] אין בזה כלל, כפי ידיעתי בטיב העסק, והכסף יבא ליד אחד מיוחד מגדולי הדור שי' שישלם להמדפיס.

על כל הדברים והאמת האלה אבקש ממר הדר"ג שי' להשיבני דעתו הרוממה. והי'[36] זה שלו'[37], וברכה בכל מילי דמיטב למר שי', כנפשו היקרה ונפש הצעיר באהבתו קשורה מברכו בכל לב דוש"ת[38] כה"י[39],

אברהם יצחק הכהן קוק

[מכאן ואילך: דוגמת הפירוש הקצר על מסכת בבא קמא (דפים ב-ט), שהרב קוק צירף לאגרת. בכל קטע באות תחילה מילות הגמרא (מודגשות), ואחריהן, אחרי הפסיק, הפירוש.]

בבא-קמא

דף ב'

ארבעה אבות, דכתיבן בקרא בהדיא. **וההבער**, אש. **לא הרי השור**, אי כתב רחמנא שור לא נפק מבעה מיניי'. **במיטב הארץ**, אם רוצה לפרוע לו קרקע. **מחייב אכל חדא וחדא**, בשוגג. ע"ב[40]. **מדברי קבלה**, נביאים וכתובים. **והאי מילף הוא**, בתמי'. **הני מילי בתלושה**, שאחזה הקרן בין שיני' ונגחה. **נגיפה**,

דחיפת הגוף. **רביצה**, על הכלים לשברם. **מ"ש**[41] **גבי אדם דכתיב כי יגח**, שור את איש. **אדם דאית לי' מזלא**, דעת לשמור גופו. **ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם**, ואינו משלם את הכופר.

דף ג'

נתחככה בכותל להנאתה, והפילתו. **אב עשרה**, עמוק י' טפחים. **בין לרב ובין לשמואל**, לקמן כ"ח ע"ב. ע"ב. **תחלת עשיתן לנזק**, כשהונחו שם. **כיחו**, רוק. **ניעו**, ליחת החוטם. **בחצי נזק צרורות**, שהיתה מהלכת והתיזה ברגלי' ושברה את הכלים. **מן העלי'**[42], מביתו, מיטב שדהו. **אם תבעיון בעיו**, תשובו ותבקשו מחילה, אלמא באדם כתיב בעי'. **אתגלין מטמרוהי**, היינו שן שפעמים מגולה.

דף ד'

ורגל מאי שיירי', בתמי'. **ושור המזיק ברשות הניזק**, לקמן ט"ו. **בנזקי ממון**, שממונו מזיק. **ארבעה דברים**, צער, ריפוי, שבת ובושת. **דכייף ופשיט**, אורחי' הוא, לשבר כלים שבצד מרגלותיו, ע"ב. **דאית בי' תרתי**, שן ורגל, וקרן לא קחשיב דבתמין לא קמיירי, נזק, מה שהוא שוה פחות מתחילה. **צער**, כמה אדם רוצה ליתן שתקצץ ידו ע"י[43] סם ולא ע"י חרב אם מוכתב הוא למלכות שיתקצץ ידו. **הזיקא דממילא**, ד' שומרים. **והמטמא**, תרומה. **גנב וגזלן דממונא**, גנב המודה מעצמו. **הא קתני ליה ש"ח והשואל**, טוען טענת גנב וגזלן ונמצא בידו, הוא כמותו. **והשואל**, לא דוקא, דהא לא משכחת לה דליפטר בטוען טענת גנב וגזלן.

דף ה'

משלם במותר, העודף יותר מהחבלה שחבל האדם בו. **לגזיזי'**, כח אגרופו. **מגופו משלם**, לא משתכח דלא משלם נ"ש[44] אלא כמו שהשור שוה. **מוסר**, מלשין. **דאית בי' מעשה**, בעילה. **תחת**, נתינה, ישלם, כסף, חדא מהני איתא בכל חד.

דף ו'

ליחכה נירו, חרישתו. **וסכסכה אבניו**, לא נשרפו לגמרי. **בור המתגלגל**, המניח אבן ברה"ר[45] וגילגלוה למקום אחר והזיקה שם. **פותקין ביבותיהן**, פותחין צינוריהם, וגורפין מערותיהן, ומשליכים זבליהם לרה"ר[46]. ע"ב. **שור יוכיח**, שברשות מהלך ברה"ר. **נתנו לו זמן**, ב"ד[47]. **לגבות לנזקין מן העידית**, של מזיק. **אכל שמינה משלם שמינה**, ניחא. **אכל כחושה משלם שמינה**, בתמי'. **שאכל ערוגה בין הערוגות**, ולא ידעינן איזוהי. **נאמר שדה למטה**, מיטב שדהו. **ונאמר שדה למעלה**, וביער בשדה. אחר. **שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש**, דאם נגח שור של הקדש פטור, וה"ה[48] לשאר נזקין,

דף ז'

ישיב לרבות שוה כסף, דהו"ל[49] למכתב ישלם. **הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים**, שוה מאתים זוז, דתנן במס' פאה פ"ח מ"ח[50] מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט כו'[51], היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו אלף נותנין לו הרי זה יטול. **והוי בה מר**, רבה. ע"ב. **כיוקרא דלקמיה ולהכי אתי ישיב לרבות סובין**, דאי בעי למשקל סובין, דהיינו בינונית, שקיל כיוקרא דלקמי', דהא שוה כסף הוא בניסן. **ואת אמרת**

בינונית וזיבורית נמי לא, שקיל כהשתא. **אי איכא לדמויי**, הא דרבה. **מ"מ**[52] **קשיא**, מיטב, וישיב דמרבי סובין. **כל דיהיב לי' ממיטב ליתיב לי'**, מסובין דמעולין. **אין לו אלא עידית**, מי שהיו עלי' בע"ח וכתובה וניזקין.

דף ח'

אידי ואידי שלא היתה לו עידית, ודכו"ע[53] משל עולם הן שמין. **לג' בני אדם**, כ"א[54] ביום אחד. ע"ב. **הלכך ליכא למימר הכי**, לשון קושיא. **איני ניזונית ואיני עושה**, דמשום תקנתא דידי תקנו לי רבנן מזונות תחת מעשה ידי דלמא לא ספקה. **מכר לוקח**, שלקח עדיות באחרונה.

דף ט' חייתא דקטרי, שק מלא רוח. **אחוי טירפך**, שבדין לקחו ממך. **רב הונא אמר לא קשיא**, קראי דלעיל כסף ומיטב. **בדלית לי'**, לא כסף ולא שדות. **ובא בע"ח ונטל קרקע**, בשביל חובות אביהם. **האי ברא והאי לאו ברא**, בתמי'. **לשני אחים שחלקו**, קרקע. **ובא בע"ח ונטל**, חלקו של אחד מהן, דמשלם לו האחד חצי חלקו או קרקע או מעות בטלה מחלוקת, וחולקים בשוה הנשאר, ויתר אבד. **רביע בקרקע ורביע במעות**, או רביע ע"ב. **שליש ביתו**, שליש ממה שיש לו, עד שליש משלו, אינו נפרע בחייו. **מכאן ואילך משל הקב"ה**[55], יפרע לו הקב"ה בחייו.

הפירוש הקצר הזה, הנלקט מפרש"י, יודפס למטה מתחת לעמוד, וירשם באותיות בדברי הגמ'[56] הצריכים ביאור, כמו שנדפס ה"זרע ישראל" על המשנה דפוס וורשא, ויהי' האותיות מצוינות בפנים הגמ', וכן בפירוש, ודברי הגמרא שנרשמו בגליון זה לא יבואו בתוך הפירוש, כמובן, כי לא נכתבו כ"א להקל על הקורא כעת להבין על מה יסובו הדברים. ודי יהי' בעזרינו למען כבוד שמו ותוה"ק[57].

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. תרמ"ט - השנה תרמ"ט (1888/1889)
3. בכ"ט - בכל טוב
4. כקש"ת - כבוד קדושת שם תפארתו
5. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הדר"ג - הדרת גאונו
8. שי' - שיחיה
9. מהע"ס - מהעיטור סופרים (הקובץ התורני שהוציא הרב קוק)
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך
11. בביה"ד - בבית הדין
12. ע"כ - על כן
13. יהי' - יהיה
14. ויהי' - ויהיה
15. תוה"ק - תורתנו הקדושה
16. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
17. התנ"ך - התורה נביאים וכתובים
18. פי' - פירוש
19. כהתנ"ך - כהתורה נביאים וכתובים
20. כמהר"ל - כ + מהר"ל: מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ל (כגון לוי / ליב) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
21. רו"כ - רובל כסף

22. עכ"ז - עם כל זה
23. מפרש"י - מפירוש רש"י
24. ז"ל - זכרונו לברכה
25. שיהי' - שיהיה
26. עלי' - עליה
27. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
28. האבד"ק - האב בית דין קהילת
29. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
30. עבוה"ק - עבודת הקודש
31. ית' - יתברך
32. בהש"ס - בהשישה סדרים (התלמוד)
33. ע"ד - על דבר
34. וע"י - ועל ידי
35. ח"ו - חס ושלום
36. והי' - והיה
37. שלו' - שלום
38. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
39. כה"י - כנפשו היפה
40. ע"ב - עמוד ב
41. מ"ש - מה שכתב
42. העלי' - העליה
43. ע"י - על ידי
44. נ"ש - נזק שלם
45. ברה"ר - ברשות הרבים
46. לרה"ר - לרשות הרבים
47. ב"ד - בית דין
48. וה"ה - והוא הדין
49. דהו"ל - דהוה ליה (שהיה לו)
50. מ"ח - מרחשון
51. כו' - וכולי (וכן הלאה)
52. מ"מ - מכל מקום
53. ודכו"ע - ודכולי עלמא (שהכל מסכימים)
54. כ"א - כי אם
55. הקב"ה - הקדוש ברוך הוא
56. הגמ' - הגמרא
57. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת פג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' מנחם אב תרס"ז - יפו **נמען:** בתי הדין בירושלים, הרב שמואל סלנט והרב חיים ברלין

הרב קוק מודיע שבמושבות מונו אנשים נאמנים לתקן הפרשת תרומות ומעשרות מפירות הנמכרים בשוק ירושלים, ומבקש להודיע לציבור לקנות רק פירות עם תעודת הכשר מן הממונה בכל מושבה. ההכשר נדרש גם על פירות שנקנו מגוי, ויכלול גם בדיקת ערלה.

עיקרי הדברים

- תרומות ומעשרות מפירות המושבות.
- הכשר לפירות בשוק ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ח' מנ"א[4] תרס"ז[5].

לכבוד רבנן קדישי, הרבנים הגאונים יושבי על מדין [שופטים ה, י] ועומדים בפרץ בעה"ק[6] ירושת"ו[7], בתי דינים דכוללות אשכנזים, פרושים וחסידים וספרדים, אהובים וידידים, ולמעלה בקודש עטרת ראשנו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס[8] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] שליט"א[9], וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח[10] ברלין שליט"א. צור ישראל יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, יאירו אורם על אדמת הקודש, עד ביאת ינון ["ינון" הוא מכינויי המשיח (סנהדרין צח)] בב"א[11].

אחדשה"ט[12]. מצאתי לנכון להודיע למעכת"ה[13], שקבלתי בשמחה מכתב קדשם ע"י[14] שד"ר[15] הרבנים היקרים יצ"ו[16] הר' פנחס והר' בנציון שי'[17]. ובנסעי לקרייתא דא"י[18]. במושבות הסמוכות, לפקח על עניני ערלה וכלאים שבכרמים, סבבנו הדבר לתקן ג"כ[19] את ענין תיקון ההפרשה דתרומ"ע[20] מפירות היוצאים, בפרט הבאים בשוק ירושלים ת"ו, וע"פ[21] ועדי המושבות נתמנו אנשים נאמנים ומומחים לתקן הפירות ולתן הכשר ע"ז[22]. ע"כ[23] יהי'[24] נא מטוב כתר"ה[25] להודיע גלוי לכל עם ד', כי לא יקנו כ"א[26] ממי שמביא עמו כתב הכשר מהממונה שבכל מושבה, שהוא שו"ב[27] המושבה או איש נאמן אחר שנתתי לו ע"ז רשות והרשאה מיוחדת, שישלח בפעם הראשונה ג"כ את תעודתי. ויודיעו מפורש שאין הבדל בין קונה מישראל לקונה מנכרי, על הכל צריך הכשר, ובהכשר יהי' ג"כ מפורש שאין בהם ג"כ חשש ערלה, והאיסור חל בין על החנונים הקונים בין על הקונים מהם, ובזה יתוקן הענין בעה"י[28] כראוי. ואותם הפירות, שהמביאים אומרים שהם של הגויים ממש, יביאו אתם תעודה ע"ז מנאמן מפורסם.

ואחתום בברכה ואה"ר[29], כנה"ר[30] ונפש הק'[31] המצפה לגאולה וישועה בהר קודש אלקים בב"א,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש

3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מנ"א - מנחם אב
5. תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
6. בעה"ק - בעיר הקודש
7. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
8. רש"ט - שם אדם - דורש פענוח
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. בב"א - במהרה בימינו אמן
12. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
13. למעכת"ה - למעלת כבוד תורתו הרמה
14. ע"י - על ידי
15. שד"ר - שדוקטור
16. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
17. שי' - שיחיה
18. דא"י - דארץ ישראל
19. ג"כ - גם כן
20. דתרומ"ע - דתרומות ומעשרות
21. וע"פ - ועל פי
22. ע"ז - על זה
23. ע"כ - על כן
24. יהי' - יהיה
25. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
26. כ"א - כי אם
27. שו"ב - שוחט ובודק
28. בעה"י - בעזרת השם יתברך
29. ואה"ר - ואהבה רבה
30. כנה"ר - כנפשו הרמה
31. הקי' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קכז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: פורים למוקפין תרס"ח - יפו

נמען: רבני בית הדין צדק בירושלים, ובראשם ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין

בעניין תוצרת המושבות הטעונה מעשר שמגיעה לירושלים, הרב קוק מציע לפרסם שאין למכור ולקבל דבר בלי הכשר מהממונים בכל מושבה, כפי שנקבע בתקנה של השנה הקודמת. הרב קוק מבטיח להזהיר את המושבות, וגם לגבי משלוחים לחוץ לארץ. הרב קוק מצטער שאינו יכול לעלות לירושלים בגלל 'השערורייה' שהייתה ביפו.

עיקרי הדברים

- הכשר מממוני המושבות לתוצרת הטעונה מעשר.
- משלוחי תוצרת לחוץ לארץ.
- המהומות ביפו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], פורים למוקפין תרס"ח[4].

ברכת ד' וטובו של ראש כי[5] הרבנים הגאונים, גודרי גדר ועומדים בפרץ, רבני בד"צ[6] בעי"ק[7] ירושלים ת"ו, ולמעלה בקודש עטרת ראשינו סבא קדישא הגאון הגדול מרן רש"ס[8] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] שליט"א[9] וכבוד רב רחימאי הגאון הגדול פאר הדור מוהר"ח[10] ברלין שליט"א.

צור ישראל יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים, ויאירו אורם על אדמת הקודש, עד ביאת ינון בב"א[11].

היום הגיעני יקרת ימין קדשם, ואף כי לא צילא דעתאי, מהשערורי' אשר היתה פה עה"ק [ההתנגשות בין יהודים לערבים ביפו בפורים תרס"ח, שבה נפצעו יהודים רבים] בעוה"ר[12], והננו שרויים בפחד ודאגה, שומר ישראל ינצרנו וירחיב לנו, ויהי מגן לעמו ונחלתו, וא"א[13] לי לסדר דברי, כראוי להדרת גאון הדרתם שליט"א, מ"מ[14] לא אוכל לעכב את דברי בדבר הגדול, הנוגע להסיר מכשול מדרך הרבים.

והנה בעיקר הענין, ע"ד[15] הדברים המובאים לירושת"ו[16], [פירות וירקות מן המושבות; ראו גם (כרך א', אגרת פג)] אין דרך ועצה יותר טובה, כי"א[17] לפרסם ולהזהיר, שלא ימכר ולא יתקבל שום דבר הטעון מעשר, כי"א עם ההכשר מהממונים שבכל מושבה. ואיני מוצא שום עצה אחרת, כי בכל האופנים ימצאו יחידים עבריינים, בעוה"ר, שאין ידנו תקיפה עליהם. ולא עלתה כלל על דעתי, שיתקבל לשוק בעי"ק בלא הכשרים ברורים, אחרי שזה הי'[18] עיקר התקנה של אשתקד במינוי הממונים. ואנכי הנני עומד הכן מצדי, בעה"י[19], להזהירם במכתבים, שיהיו זהירים מצדם במושבות, בין מצד עצם יראת השי"ת[20] ושמירת המצוה, בין לטובת העסק של פדיון סחורתם. ובדברים הנשלחים לחו"ל[21], אנכי מצדי הנני עושה כל מה שביכלתי, ואשלח להזהיר ולהזכיר, והרוב מתקנים, ולתקן לגמרי כבר חשבתי ע"ז[22] הרבה, ולא עלתה בידי לע"ע[23] להנצל ממקרים של שילוח בלא תיקון. ומ"מ[24] נראה לע"ע, שראוי ונכון

להעריך מכתב, בדרך תוכחה מאהבה, להוסיף אומץ וזריזות, ויש תקוה שיעשו הדברים רושם בלבם, כאשר יראו שהדרת גאונם מעיר עז לנו, ואנכי הצעיר יחד הננו עסוקים בתיקון הענין.

לולא מצב העיר כעת, שא"א[25] לי לזוז ממנה עד יתכונן איזה סדר בדבר הערבובי', הייתי חפץ בכל לב לעלות אל הקודש לעי"ק[26] תובב"א[27], ולטכס עצה ותושיה, ע"י[28] אור תורה של כינוס לצדיקים, בענין זה ובעוד ענינים חשובים, העומדים והראויים לעמוד על הפרק. אבל כעת אין דנים אפשר משא"א[29].

עכ"פ[30] הנני כופל דברי, שבשו"א[31] לא ימכר שום דבר בלא הכשר ברור. והשי"ת[32] יאמצנו להקים עולה של תורת אמת על אדמת הקודש. והי'[33] ז"ש[34], כנפשם הגדולה ונפש חותם בברכה ואה"ר[35],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. כ' - כבוד
6. בד"צ - בית דין צדק
7. בעי"ק - בעיר הקודש
8. רש"ס - רבי שמואל סלאנט
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
11. בב"א - במהרה בימינו אמן
12. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים
13. וא"א - ואי אפשר
14. מ"מ - מכל מקום
15. ע"ד - על דבר
16. לירושת"ו - לירושלים תבנה ותכונן
17. כ"א - כי אם
18. הי' - היה
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. השי"ת - השם יתברך
21. לחו"ל - לחוץ לארץ
22. ע"ז - על זה
23. לע"ע - לעת עתה
24. ומ"מ - ומכל מקום
25. שא"א - שאי אפשר
26. לעי"ק - לעיר הקודש
27. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
28. ע"י - על ידי
29. משא"א - משאי אפשר
30. עכ"פ - על כל פנים
31. שבשו"א - שבשום אופן
32. והשי"ת - והשם יתברך
33. והי' - והיה
34. ז"ש - זה שלום

35. ואה"ר - ואהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' סיון תרס"ח - יפו

נמען: רבני ירושלים: ר' שמואל סלנט, ר' חיים ברלין והראשון לציון ר' אליהו פניז'ל

הרב קוק שמח על מכתבם ומסכים לתקן את הפרשת המעשרות במושבות בפיקוח הוועדים. הרב קוק יכתוב לוועדים בשמם. הרב קוק עומד לסייר במושבות לפיקוח על ערלה וכלאי הכרם, ומעמיד משגיחים בכל מושבה, כי אין עוד מי שיחליף את המשגיח המנוח ר' צבי שניאור.

עיקרי הדברים

- הפרשת מעשרות בפיקוח ועדי המושבות.
- פיקוח על ערלה וכלאי הכרם.
- שיתוף פעולה עם רבני ירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' סיון תרס"ח[4].

רב שלו'[5] לכבוד רבנן קדישי, די בקרתא קדישא, הרבנים הגאונים מאורי אור בעיר עז לנו, ירושלים עה"ק ת"ו, וביחוד גאוני עז מיחדי הדיבור של חבה, כ"ק[6] ס"ק[7] הרש"ס[8], [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים] והגאון ר"ח[9] ברלין, ומעלת ראשון לציון הרה"ג[10] מוהר"א[11] פאניזיל, [הרב אליהו פניז'ל, הרב הראשי הספרדי ("ראשון לציון")] שיחיו כולם לאוי"ט[12], ויזכו לראות פני גואל צדק בב"א[13],

שלו' שלו' בכפילא.

נתמלא ביתי אורה, בקבלת מכתב קדשם, אשר מאז עליו חכיתי, שיופיעו עלי באורם וישעם, בימין ד' רוממה, גאוני טהרה אשר בכלילת יופי עי"ק[14] תובב"א[15], לאמץ זרועי להקים על תלה דת קודש, בישוב החדש בכלל, ובפה עיה"ק[16] יפו והמושבות הסמוכות בפרט. מי יתן והי'[17] זה החלם לברכה, ועוד נוסיף אומץ, שיהי'[18] דיבור של חיבה מצוי תמיד בינינו, להקים תורה ועדות ה' ומשפטיו על ישראל, בקרב עם ד' המתנחלים באה"ק[19], אשר אך זה ראשית דרכם, להרחיב הפעולה על דברים רבים ורמים, אשר ברומו של עולם עומדים, למען יעשה שורש יעקב, המתחיל להכות גזעו על אדמת הקודש, צמח ופרי, "הבאים ישרש יעקב ויציץ ופרח ישראל". [ישעיהו כז, ו]

ועל של עתה באתי, בענין תיקון הפרשת המעשרות ע"י[20] פקוח הועדים. הנה ידי עמכם, רבותי, ובכל אשר ימצא חילי החלש הנני עומד על ימינכם. והנני נכון כעת לכתב בעה"י[21] הרצאת דברי קדשם, והצטרפותי להדר"ג[22] בהסכמה בעה"י, לועדי המושבות, ונראה דבר מה יענוני. ועוד אקוה בקרוב להיות במושבות, לפיקוח עניני הערלה וכלאי הכרם, כדרכי בכל שנה בעזה"י[23], וביחוד שנה זו אשר הננו זקוקים למשגיחים מיוחדים ע"ז[24] בכל מושבה, כי גבר זריז וממולא ובקי בענין כהמנוח הר"צ[25] שניאור ז"ל[26] כמעט שאין למצא, באופן שנוכל למסור על יד אחת ההשגחה הכוללת. וכבר החילותי להעמיד משגיחים פרטיים בכל מושבה ממושבות הכורמים. אמנם הענין צריך עדיין חיזוק, וצור

ישראל ב"ה יאמצנו בישועתו. ובע"ה[27] ע"י הנסיעה נדע בבירור איך להתנהג עם הסדר החדש, ואיך לבצרו ולאמצו, ואקוה להודיע הכל להדר"ג שי'[28]. והנני חותם בברכה ובבקשה רבה, תהי נא ידם הקדושה תמיד יחד עמדי, לרומם הדר קודש ד' בהררי קודש של הישוב החדש, למען שם ד' ולמען עמו ונחלתו. והי' זה שלו' וברכה, כנה"י[29] וכנפש חותם ברגשי קודש ואהבת אומן, מצפה לתשועת ד' ועזו,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

לפרטי הדברים, איך להתנהג נגד הממאנים, אם ימצאו, צריכים עוד להמתיק סוד בעה"י, בעצת חכמה ותבונה הנ"ל[30]

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5. שלו' - שלום
6. כ"ק - כבוד קדושת
7. ס"ק - סעיף קטן
8. הרש"ס - הרב שמואל סלאנט
9. ר"ח - ראש חודש
10. הרה"ג - הרב הגאון
11. מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
12. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
13. בב"א - במהרה בימינו אמן
14. עי"ק - עיר הקודש
15. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
16. עיה"ק - עיר הקודש
17. והי' - והיה
18. שיהי' - שיהיה
19. באה"ק - בארץ הקודש
20. ע"י - על ידי
21. בעה"י - בעזרת השם יתברך
22. להדר"ג - להדרת גאונו
23. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
24. ע"ז - על זה
25. הר"צ - הרב רבי שם שמתחיל באות צ (כגון צבי) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
26. ז"ל - זכרונו לברכה
27. ובע"ה - ובעזרת השם
28. שי' - שיחיה
29. כנה"י - כנפשו היקרה
30. הנ"ל - הנזכר לעיל

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת קצו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרס"ט - יפו **נמען:** ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין

הרב קוק שמע שרבני ירושלים רוצים לתקן שהשמיטה תישמר כהלכתה, ומבקש להצטרף. בכרמים ובפירות אי אפשר בלי היתר המכירה, בגלל המסחר. אבל בקרקעות זריעה (ירקות ותבואה) אין הפסד לשנים הבאות, והעבודות שם חמורות יותר. לכן יש לקרוא לשומרי מצוות לתרום לחיזוק השובתים בחריש ובקציר.

עיקרי הדברים

- הצטרפות ליוזמת רבני ירושלים.
- כרמים ופירות - היתר המכירה.
- קרקעות זריעה - לשבות בתמיכה כספית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב אייר תרס"ט[4].

לכבוד גאוני עוזנו, צפירות תפארתנו ועטרות ראשינו, מרן הגרש"ס[5] והגר"ח[6] ברלין [הרב שמואל סלנט והרב חיים ברלין, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[7],

יראו בטוב ד' בארץ חיים לאוי"ט[8].

שלו'[9] שלו' למרנן ורבנן ולתורתם הק'[10].

זה מקרוב הגיעני מכתב מת"ח[11] יקר אחד מבני ציון היקרים, ובו כתוב שעלה על דעת הדר"ג[12] שי'[13] לעשות איזה תיקון בדבר השביעית הבעל"ט[14], [לקראת שנת השמיטה תר"ע] שתהי'[15] יכולה להיות נשמרת כהלכתה מבלי סמיכה על היתירים של דוחק להפקיע המצוה הקדושה הזאת, שאלי' נשאנו עינינו מאז גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. ולא באתי בזה כי"א[16] להודיע, שהנני נכון ג"א[17] הצעיר למינקט בשיפולי גלימייהו דרבנן קדישי [לאחוז בשולי גלימתם של החכמים הקדושים (ארמית)] הדרת גאונם שי', ולעדור עמם במערכת עבודה תמה זאת בעה"י[18] בל"נ[19].

והנה הדבר פשוט, שאחרי כל הטצדקי אשר נקוה שיזמין השי"ת[20], הבוחר בארץ חמדה לתת לעם קדשו, בעבור ישמרו חוקיו ועדותיו, לא נוכל להמלט מלהשתמש בהיתר המכירה, לכה"פ[21] על רוב הפירות והכרמים, מפני שהפסק חיבור המסחר של שנה אחת יוכל חלילה להפך את כל מצב המסחר גם לשנים הבאות, ובכגון דא אין דנין אפשר משא"א[22]. אבל כל הקרקעות של ירקות ותבואה, שהם חמורים באמת יותר מהכרמים והפירות, מפני שאלה האחרונים רוב המלאכות שלהן הוא לאוקמי אילנא, [מלאכות לקיום העץ ולא להשבחתו, הקלות יותר בשביעית] וישנם כמה פתחים להתיר ע"פ[23] עומקא דדינא, שאין כאן מקום ביאורם, וגם ע"ד[24] ענין המסחר וההוצאה לחו"ל[25] גם כן ישנם דרכי היתר, שראוי לסמוך עליהם בשעה"ד[26] גדול כזה, בצירוף היתר המכירה. אבל קרקעות הזריעה, שבהם אין שייך

הפסד לשנים הבאות, ועבודותיהן הנן חמורות טובא, ודאי ראוי לנו להתאמץ לקרא בקול גדול לאחינו נוצרי תורה ומצות באהבה, שירימו תרומה לחזק את ידי השובתים בחריש ובקציר. [תמיכה כספית באיכרים]

[שישמרו שמיטה כהלכתה; על פי שמות לד, כא] וכאשר חפץ ד' בידינו יצלח תהי'[27] בזה אתחלתא גדולה וטובה, להחל השרשת מצות שבת הארץ בקרב עם ד' עובדי אדמת הקודש. והנני יוצא בזה מאת פני קדשם בצפייה לתשובתם הטהורה, והשי"ת[28] יעזרנו ע"ד כבוד שמו הנקרא על עמו ועל נחלתו, חותם בברכה מלונ"ח[29],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרס"ט - השנה תרס"ט (1908/1909)
5. הגרש"ס - הגאון רבי שמואל סלאנט
6. והגר"ח - והגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
9. שלו' - שלום
10. הק' - הקטן
11. מת"ח - מתלמידי חכמים
12. הדר"ג - הדרת גאונו
13. שי' - שיחיה
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. שתהי' - שתהיה
16. כ"א - כי אם
17. ג"א - גם אני / גם אנו
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. בל"נ - בלי נדר
20. השי"ת - השם יתברך
21. לכה"פ - לכל הפחות
22. משא"א - משאי אפשר
23. ע"פ - על פי
24. ע"ד - על דבר
25. לחו"ל - לחוץ לארץ
26. בשעה"ד - בשעת הדחק
27. תהי' - תהיה
28. והשי"ת - והשם יתברך
29. מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

שני איכרים מקסטינה רוצים לשמור שמיטה כהלכתה, בלי ההיתר, אם יקבלו תמיכה של כ־110 נפוליאונים. הרב קוק מבקש מר' חיים ברלין למצוא מקור לכך במהירות. בעקרון איכר אחד שובת בלי תמיכה. כך תתפשט קדושת השמיטה: מלמדים זכות על הכלל, ומצילים כמה שאפשר.

עיקרי הדברים

- תמיכה באיכרים השובתים בשמיטה.
- התפשטות קדושת השמיטה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ג מ"ח תר"עין.

לכ' ידידי רב רחימאי, הרב הגאון הגדול, עטרת תפארת מו"ה[5] חיים ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[6], שלו' [7] שלו' למר ולתורתו וכא"ל[8],

אחדשה"ט[9] באה"ר[10].

כאשר נמצאים איזה אכרים החפצים בכל לב לשבת בשביעית, בלא שום שימוש בהיתר ההפקעה הנהוגה, אבל אין בכחם למלא דבר זה רק אם יהיו בטוחים בעזר למחיתם, וכעת ישנם על הפרק שנים מקוסטינה, [קסטינה, לימים באר טוביה] שצריכים לשביתתם תמיכה של ערך מאה ועשרה נאפ"ז[11], ["נפוליון", מטבע זהב צרפתי] ואם יהיו בטוחים בזה אז יקיימו קדושת שבת הארץ בכל מילואיה, כתורה וכמצוה. ע"כ[12] הנני לעורר בזה את הדר"ג[13], אולי יוכל למצא ע"ז[14] איזה מקור, בצירוף עוד עוזרים ומסייעים למלאכת-שמים זאת.

אינני צריך להאריך בגדולת הענין, ביחוד אצל הדר"ג שי'[15]. ואבקש להשיבני דבר ברור במוקדם, ואם אפשר ע"י[16] דיפעשע, כי זמן העבודה הגיע, והם צריכים לדעת את מצבם.

בעקרון שובת אכר אחד, שעזרו ד' ויכול להתפרנס בלא עבודתו בשנה זו, ואיננו מבקש תמיכה. ויש לקוות, שע"י[17] המעטים הללו תתפשט קדושת השמיטה באה"ק[18]. ע"כ נכון להיות מזורזים מאד בדבר זה, כי אף שאין אנו יכולים לדון עם הכלל כולו, מ"מ[19] עם כל מה שאנו מצדדים כלפי לימוד זכות היכי דאי אפשר, כך עלינו להשתדל בכל עז להציל כמה דאפשר,

בברכה נאמנה ואהבה רבה וטהורה, ידי"ע[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. לכ' - לכבוד
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. שלו' - שלום
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. נאפ"ז - נאפוליון זהב (מטבע)
12. ע"כ - על כן
13. הדר"ג - הדרת גאונו
14. ע"ז - על זה
15. שי' - שיחיה
16. ע"י - על ידי
17. שע"י - שעל ידי
18. באה"ק - בארץ הקודש
19. מ"מ - מכל מקום
20. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק לא ידע על קופה לתמיכה בשומרי שמיטה. אין הרב קוק מתערב בעומק העניין, כי חלילה לו להרשיע את הסומכים על ההיתר, אבל הרב קוק רוצה לעזור למי שרוצה לקיים את המצווה בלי הפקעה. יש מקום לשני העניינים: ללמד זכות, ולעורר לבבות.

עיקרי הדברים

- קופה לתמיכה בשומרי שמיטה.
- ללמד זכות על הסומכים על ההיתר, ולעודד את השומרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ז מ"ח תר"עין.

שוי"ר[4] לכבוד מר ידי"נ[5] הרב הגאון הגדול מפ"ה מוהר"ח[6] ברלין שליט"א[7].

גיה"ק[8] הגיעני לנכון. ולא ידעתי עד כה כלל, שישנה איזו קופה ע"ז[9], כי את "החבצלת" לא ראיתי. [העיתון "החבצלת" בירושלים] וכמובן אין אני יכול להתערב בעומק ענין זה כי חלילה לי למשוי רשיעי לכל אחינו הכשרים, [לעשות רשעים את כל אחינו הכשרים (ארמית)] הסומכים על ההיתר מגודל הלחץ ותיקון הארץ. אבל בכל כחי ואוני הייתי חפץ לעזור לאותם אשר נתן ד' רוח טהרה בלבם לקיים את המצוה הקדושה בלא הפקעה. ומקום יש בראש לשני העניינים, ללמד זכות על המתנהגים ע"פ[10] ההוראה לצורך שעה ושעה"ד[11], ולהלהיב לבבות בדרכי נועם ואהבת המצוה, בהופעת אור קדושת ד' על ארץ חמדתו ת"ו. ואבקשה נא מכבוד גאונו רב חביבי שי'[12] להודיעני בפרטיות מעמד הענין, עד כמה תהי'[13] היד משגת לתמוך בעה"י[14] לחפצים בקיום השביעית כמאמרה, יברכם ד'. והנני בזה ידי"ע[15] דוש"ת[16] באה"ר[17],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. שוי"ר - שלום וישע רב
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. גיה"ק - גלילי ידיו הקדושים (מכתבו)
9. ע"ז - על זה
10. ע"פ - על פי
11. ושעה"ד - ושעת הדחק
12. שי' - שיחיה
13. תהי' - תהיה
14. בעה"י - בעזרת השם יתברך

15. ידי״ע – ידידו עוז
16. דוש״ת – דורש שלומו ותורתו
17. באה״ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

מראש התכוון הרב קוק לצאת ידי כל הדעות: הרב קוק תיקן חותמות לפיהן המחיר הוא בעד המכשירים והטורח, ותכנן שטרי הפקר והרשאת בית דין לפני הבציר. אבל המהומה שנעשתה 'בדרך קנטוריא' הקשתה על כך. כל הסכסוך לא היה קורה אילו היו שואלים אותו. הרב קוק מבקש מר' חיים ברלין לפעול להשכנת שלום.

עיקרי הדברים

- התיקונים לצאת ידי כל הדעות.
- המהומה הקשתה על התיקון.
- בקשה לשלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"א[4] סיון תרעי"ן

לכבוד ידי"ע[5] הרב הגאון הגדול פאהמ"ד[6] מוהר"ח[7] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, רב העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[8], שלו'[9] וברכה,

הנני מוצא לי לחובה להודיע את כתר"ה[10] שי'[11], שגם מראשית הענין, כשראיתי את נחיצות השימוש בהיתר ההפקעה ע"י[12] המכירה לכללות ישוב אה"ק[13], גמרתי בדעתי לעשות בכ"ז[14] את כל מה דאפשר לצאת ידי חובת כל הדעות. [כלומר: להדר גם לפי שיטת האוסרים] ועל כן תקנתי חותמות, שחקוק עליהם שהמחיר בשביעית יהי'[15] רק בשביל המכשירים והטורח, כדי להסיר מהדמים דין קדושת שביעית, ולעשות ע"י זה את הסחורה ע"י הבלעה, [מכירת פירות שביעית בדרך "הבלעה": מחיר הפירות נבלע בשכר הטרחה, כדי שלא יהיה מסחר בפירות שביעית] וגליתי דעתי לכל מכירי, הנכנסים לדבר עמי בענין זה, שבדעתי להכין ג"כ[16] לפני הבציר שטרי הפקר, [שטרות שבהם יפקירו בעלי הקרקעות את פירות השביעית, ובית הדין יורשה למכור אותם] שיפקיר כ"א את הפירות, שיש בהם חשש שביעית, שימצאו בקרקעותיו, וימסר כחם לב"ד[17], ושטר הרשאה, שב"ד[18] מרשים להבעלים הנ"ל[19] לעשות ברשותם כל מה שנדרש למכירת הפירות בדרך היתר, דהיינו לקחת מהם שכר טרחם ומכשיריהם. אלא שמראש הסכמתי, שכיון שיש לנו יסוד המכירה, שמאז סמכו עליו לבד, אין לדקדק כ"כ[20] כמה יקחו בעד המכשירים והטורח, כיון שהדבר מפורש שאין הדמים בעד גוף הפירות, ואין לדחוק את בני המושבות העמוסים במשא של דחק גדול במצבם, ד' ירומם קרנם, בדברים הנוגעים לממון, נגד מה שכבר הוחזקו. אמנם ע"י המהומה, אשר נעשתה בדרך קינטוריא, [בדרך של קנטרנות] יהיו כמה דברים מזה יותר קשים עכשו להוציאם אל הפועל. ובכ"ז[21] תקותי לשמו ית'[22], שיתוקן הרבה ע"פ[23] הידור זה, אע"פ[24] שהוא דבר חדש, שלא הונהגו בו מאז. כי בדרך שלו' יעשו כל מה שנבקש מהם, כ"ז[25] שלא יהיו ניזוקים במצבם או בכבודם, הנוגע ליסוד חייהם, ע"י הוצאת לעז על ההיתר המתוקן ומוחזק ח"ו[26], שהוא הרס כללי לכל הישוב ח"ו וירידה לחייהם ממש, שאין פלא שהם

מוצאים את עצמם מוכרחים לעמוד על נפשם ונפש ביתם, ועולליהם השואלים לחם, ועל נפש הישוב ותקותו בעתיד בע"ה[27], שיתרחב ויתגדל עד אשר יופיע אור ד' וגאולתו השלמה על עמו ונחלתו, בב"א[28].

חושב אני כי אחרי אשר שטרי הפקר והרשאת ב"ד[29] ע"פ בד"צ[30] דידן [על פי בית הדין צדק שלנו] הי"ו[31] יהיו מתוקנים, כאשר מראש עלתה במחשבתי והסכמתי, בעה"י[32], יהי' בזה שלו' על דייני ישראל, ולא יהי' עוד שום ערעור על עסקי פירות המושבות המובאים ירושלימה. ומה גדול הכאב, שכל הקנתור הזה, אשר הדאיב כ"כ את לבבנו ולבב כל יראי ד' ואוהבי תורתו ית', לא הי'[33] צריך להיות נמצא כלל, אם היו דורשים ממני איך היא הסכמתי ודעתי להתנהג. כי כל מגמתי היא לצאת כמה דאפשר ידי כל הדיעות, ולחוס עם זה יחד על ממונם של ישראל, ולהעמיד מצב השלו'[34] בין ת"ח[35] באה"ק[36].

אקוה, שהדר"ג[37] שליט"א, בצדקתו וטהרת לבבו, יחוה דעתו היפה לטובת השלו' וטובת ישוב אה"ק, והדברים יתקבלו באהבה וברצון מכל יראי ד' וחושבי שמו, לחדול מכל ריב וערעור ולהשכין בשרנו אהבה ואחוה ושלו'[38] וריעות. [על פי נוסח ברכות הנישואין] והי'

זה שלו' וברכת אהבה נאמנה, כנה"ר[39] ונפש ידידו עז קשור באהבתו ודורש"ת[40] באה"ר[41] והדרת כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. כ"א - כי אם
5. ידי"ע - ידידו עוז
6. פאהמ"ד - דורש פענוח
7. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. שלו' - שלום
10. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
11. שי' - שיחיה
12. ע"י - על ידי
13. אה"ק - ארץ הקודש
14. בכ"ז - בכל זאת
15. יהי' - יהיה
16. ג"כ - גם כן
17. לב"ד - לבית דין
18. שב"ד - שבית דין
19. הנ"ל - הנזכר לעיל
20. כ"כ - כל כך
21. ובכ"ז - ובכל זאת
22. ית' - יתברך
23. ע"פ - על פי
24. אע"פ - אף על פי

25. כ"ז - כל זה
26. ח"ו - חס ושלום
27. בע"ה - בעזרת השם
28. בב"א - במהרה בימינו אמן
29. ב"ד - בית דין
30. בד"צ - בית דין צדק
31. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
32. בעה"י - בעזרת השם יתברך
33. הי' - היה
34. השלו' - השלום
35. ת"ח - תלמידי חכמים
36. באה"ק - בארץ הקודש
37. שהדר"ג - שהדרת גאונו
38. ושלו' - ושלום
39. כנה"ר - כנפשו הרמה
40. ודורש"ת - ודורש שלומו ותורתו
41. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תמוז תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק זועם: אנשים יעצו בסתר לקנות ענבים דווקא מגויים, ולא מהיהודים שסומכים על ההיתר. זה 'חילול השם' ושמחת האויבים. בכרמי הגויים יש חשש ערלה וכלאיים גדול יותר, כי אין עליהם השגחה, ואילו כרמי היהודים מושגחים.

עיקרי הדברים

- קריאה לקנות מגויים - חילול השם.
- חשש ערלה וכלאיים בכרמי גויים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' תמוז תרעי"ן.

לכבוד ידי"נ[4] הרב הגאון הגדול פה"ד[5] מוהר"ר[6] חיים ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[7] שלו'[8] וברכה.

עטי תרעד בידי למעשה הנבלה אשר נעשתה כעת לאחינו יושבי המושבות. כי אחרי אשר הוחזק הדבר עד כה, שלא לתן הכשר להגויים, כדי שלא לדחוק את רגלי ישראל המדוכאים ומיוגעים בענים, ועיניהם תלויות למחיתם ע"י[9] פדיון הענבים, הנה עתה אחרי אשר נגמר הענין בדבר סכסוך שאלת השמיטה, שכל עיקרה באה לטובת אחינו בני המושבות, נמצאו חותרי מחתרת, אשר יעצו בסתר לקנות דוקא מהגויים, ולהרים קרן צרינו, השוחקים על משבתנו, [על פי איכה א, ז] איך שאנחנו בעצמנו רודפים את אחינו בני בריתנו. אי שמים.

אין לשער גודל החרפה וחלול השם ועוצם הרשעה שיש בזה. דמי לבבי כסיר ירתחו, וכאבי עד לשמים מגיע, מהמצב האיום הזה, מהנפילה של תורה ויראת שמים אמיתית שיש בענין זה. ירא נא כבוד גאונו לתקן את המעוות כפי היכולת.

וזאת למודעי, כי חשש גדול מצד ערלה וכלאי הכרם יש בכרמי הגויים, בשנים הללו, יותר ממה שהיה בימים הקדמונים, והרי אנו מוחזקים להשגיח על כרמי אחינו, בשמירה והשגחה מעולה. ואיכה זה עתה תהפך השורה, שנקח משל גויים, הבלתי מושגחים, רק כדי לרדוף עד הנפש את אחינו-בשרנו.

והנני בזה ידידו עז דורש"ת[10] באה"ר[11],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. ידי"נ - ידיד נפשי

5. פה"ד – פאר הדור
6. מוהר"ר – מורנו הרב רבי
7. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' – שלום
9. ע"י – על ידי
10. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו
11. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד תמוז תר"ע – רחובות **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

על הטענה שהיה עליו להתייעץ עם גדולי ירושלים: ההיתר אינו חדש. השאלה היחידה היא אם שעת הדחק עדיין קיימת, וזה תלוי בהיכרות עם הישוב, שהרב קוק ובית הדין ביפו מכירים יותר מרבני ירושלים. ההכרח השנה גדול אף יותר. בראשון לציון, ברחובות ובוואדי חנין חתמו כבר על שטרי הפקר ומסירה לבית הדין. הרב קוק לא טען שרבני בית הדין הם 'יחותרי המחתרת', וחובתם למחות בהם. צער רב לו על חילול כבוד התורה.

עיקרי הדברים

- אין חידוש בהיתר.
- ההכרעה בידי המכירים את הישוב.
- שטרי הפקר במושבות.
- צער על חילול כבוד התורה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], רחובות ת"ו[2], כ"ד תמוז תרע"ן. [כ"ד בתמוז תר"ע (1910), בשנת השמיטה]

מבין המצרים יהילו אורים [על פי איכה א, ג; האגרת נכתבה בימי בין המצרים] לכבוד רב רחימאי ומר חביבי הרב הגאון הגדול תפארת ישראל מוהר"ר[3] חיים ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[4].

הגיעוני מכתבי כתר"ה[5] באיחור זמן, בהיותי יושב פה במושבה רחובות ת"ו, ורואה שלו'[6] אחי מישבי אדמת קדשנו וענות נפשם גם יחד.

והנה בענין הצורך שהי'[7] לי להציע את הדברים לפני גדולי ירושלים ונדון יחד בדבר, איני יודע על איזה נדון מכוין זה מר שי'[8]. אם על עצם ענין ההפקעה שע"י[9] המכירה, הלא אין זה דבר חדש, ומה יש לנו להוסיף על הוראה שכבר יצאה ונתחזקה בפועל ונתקבלה בישראל, ע"י[10] גאוני עולם נוחי נפש ז"ל[11], כי-אם לראות את המצב אם כבר פקע הצורך של שעת הדחק, שמא כבר קם ריוח והצלה להישוב, עד שאיננו צריך לתקנה זו. ענין זה לאו בקשישותא ולאו בטעמי תלי', [אין העניין תלוי בזִקנה ולא בנימוקים (ארמית)] אלא בידיעה והכרה ערוכה בתוכן הישוב, בדחקו ועניו וטיפולו המרובה. וזה הלא ידוע לכל, שהנני שקוע בעניני הישוב, בין בטובתי ובין שלא בטובתי, ואני יודע את כל מהות מעמדו יותר הרבה מרבני ירושלים, הרחוקים ממנו בין במקום בין ברוח-הכרה, ואיך אומרים למי שלא ראה את החודש שיבוא ויעיד. [על פי ראש השנה כה: "יבואו ויעידו" – רק מי שראה את הירח מעיד] על כן די היתה לי הסכמתנו, יחד עם הרה"ג[12] בד"צ[13] אשר בעה"ק[14] יפו [בית הדין הצדק של יפו] ת"ו, שהם באמת יודעים ומכירים את מצב הישוב, ואנו עובדים תמיד יחד בפרטי ענייניו, וכולנו הסכמנו בדעה אחת, באין מקום כל דהו של ספק, שא"א[15] כלל להישוב לעמוד כי"א[16] ע"פ[17] סדר ההפקעה, שהיתה נהוגה עד כה, עם פרטי הוראותיה. ובענין ההכרח,

לא די שלא נגרע דבר משמיטות הקודמות אלא שעוד נלחץ המצב בהרבה פרטים, ולפי התרבות הישוב בכמותו ושפלות מצב הפרנסה שלו, הענין מוכרח בהכרח עוד יותר גדול מאשר בשמיטות שקדמו, וכן נהגו יתר רבני הישוב, היודעים את מעמדו בהיותם שרויים בו, באין פקפוק כלל. ואיה בו מקום לשאלה והצעה? ואם כונת כתר"ה שי' היא בענין השילוח של הענבים לירושלים עצמם, במה שרצו רבני ירושלים לחדש חומרא [איסור משלוח ענבי המושבות לירושלים בשנת השמיטה] מה שלא נהגה בשמיטות הקודמות, הנה לא היה לי מקום לחוש לזה כל זמן שלא הודיעוני מצדם בזה שום דבר. ואע"פ[18] שאם היה הדבר הולך בשקט היה בדעתי ג"כ[19] להוסיף איזה פרטי דברים לרווחא דמילתא, להדר ולצאת ידי כל הדעות כמה דאפשר, אבל כל זה הוא בדרך הצעה ופיוס דברים ובלא רעש, ולא שייך לעשות בזה שקלא וטריא, שכפי מצב הרוחות בנידון זה, ורבוי החפצים לידע ולהודיע מכל, א"א[20] הדבר בלא פרסום, שהוא מונע בזה את המבוקש. על כן איני מוצא בעצמי שום דבר מה שהייתי צריך לעשות לכרמינו ולא עשיתי להם. ובגופא דעובדא, [ובגוף המעשה] הנה בראשון-לציון, ברחובות ובודי-חנין [נס ציונה] ת"ו מלאו את בקשתי, כאשר הצעתי לפניהם, וחתמו על שטרי ההפקר ומסירה לבד"צ[21], [הסדר בנוסח "אוצר בית דין": הכורמים הפקירו את הענבים ומסרום לבית הדין, ונטלו רק שכר טרחתם] וע"פ[22] הרשאת בד"צ ממילא יהיה כל מה שיקחו רק בעד הטורח והמכשירין, באין צורך להכנס לתוך עסקיהם ולקפח פרנסתם המצומצמת. ודי והותר בזה להחמיר יותר ממה שנהגו בשמיטות הקודמות ע"פ הוראת רבנן קשישאי הגאונים ז"ל. [הרבנים הזקנים, מתירי המכירה בשמיטות הקודמות] ולא נאמרו הדברים כ"א כדי להפיס את דעתו של מי שרוצה להחמיר, כאשר בארתי במכתב הראשון לכתר"ה[23] שי'

וע"ד[24] מכתבו השני אני תמה היכן נמצא בדבר אף רמז כל דהוא שאותם חותרי המחתרת [אותם המבקשים להעביר את קניית הענבים מכרמי היהודים לכרמי הגויים] הם הרה"ג בד"צ הי"ו[25]. וחלילה לזקני ב"ד[26] לעשות כזאת, לפשוט יד, אחר העמדת הענין בדרך העמדת הדין האמת והשלום, במה שנוגע לחיי נפש של אחינו הכורמים, וביותר בענין שעלול להביא איבה ותחרות בין אחים. ומאד מאד דאבה נפשי על הפנים הנזעמים, שקבל ענין זה ע"י אנשים צדדיים, שסכסכו, ואולי עדיין מסכסכים, את המצב. אמנם חובתם הקדושה של רבני הבד"צ[27] יצ"ו[28] היא, לעמוד נגד אותם חותרי המחתרת, ולמחות בידם שלא יפיקו את זממם, להזיק לאחינו העמלים למצא לחמם בישוב ארצנו הקדושה, ע"י המצאת הפדיון שהיה ראוי לבא לידם, בסכום הגון, הלוקח מקום חשוב לפי מצבו הדל של ישובנו, ולמסור אותו לידי זרים, הדוחקים את רגלינו על אדמת הקודש. ואין כדאי אותו ההידור הקלוש, שבענין סחורה ומסירת דמי שביעית וחשש משומר, שכ"כ[29] רבו בו דרכי ההיתר ע"י כל העצות הנהוגות ע"פ דרכה של תורה, לגרום על ידי ערבוביא כ"כ[30] גדולה בעולמנו בא"י[31]. ובפרט שנגד היתרון הקל הזה, שידמו למצא בכרמי הנכרים, מה שהוא ג"כ אינו לגמרי מובטח, מפני חשש מומרים, גלויים ונעלמים, המצויים ביניהם, שראוי לחוש לזה כשאנו באים לשקול הידור מול הידור. עוד עומדות שם חששות גדולות, משום ערלה וכלאי הכרם שהם איסורים יותר חמורים ביסודם, שהם ב"ה מובטחים ומשומרים כראוי בכרמי אחינו, וכמובן מופקרים ונעזבים הם לגמרי בכרמי הגויים. וכבר היה כן משכבר הימים, בירושלמי (סוטה פ"א ה"ו[32]) "ויבאו עד כרמי תמנתה, [על הפסוק בשופטים יד, ה] מלמד שהיו אביו ואמו מראין לו כרמי תמנתה זרועים כלאים". ועכשיו ע"פ סדרי הנטיעות החדשים נתרבה החשש יותר

ויותר, באופן שיתכן לומר בכ"מ[33] שכל הכרם כולו יהיה אסור, באין שייכות לביטול ברוב כלל. ואפילו אם נבדוק עכשיו ולא נמצא כלאים, אין זה מבטיחנו שלא היו שם כלאים בשנים שעברו, וראוי לאסור גם הענבים היוצאים אח"כ[34] מהגפן, שכבר נאסר" כפשטם של דברי הירושלמי (כלאים פ"ה ה"ז[35]), [ירושלמי כלאים ה, ז] שעל מה שאמר בזרע איסור והעביר את הסכך הקשין אסורין והדגן מותר, פריך ר'[36] זעירא גדל מתוך איסור ואת אמרת מותרין, ואמרי' ע"ז[37] ר"ז כדעתי', דאמר ר"ז בשם ר' יונתן בצל של כלאי הכרם שעקרו ושתלו אפילו מוסיף כמה אסור, שאין גדולי איסור מעלין את האיסור. וזהו כדוגמא דארשב"נ[38] א"ר[39] יונתן (בבלי נדרים נז:) בצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם אסור, דקיי"ל[40] כותי', וראוי לחוש שהגדל מתוך איסור אסור. ואין מקום היתר לפ"ז[41] במקום שיש חששות קרובות ע"ז כ"כ בסדרי הנטיעות של עכשיו, כי אם בכרם שהוא ידוע ובדוק לנו מעת שהתחיל לעשות פירות, מה שהוא אינו מצוי כלל בכרמי הגויים.

ואף אם יש לדחוק ולמצוא איזה צד לדרכי היתר מ"מ[42] ודאי אין כדאי לחפש אחרי קולות והיתירים בשל גויים, במקום שהדבר גורם הפסד ממונם של ישראל וקפוח פרנסתם. ובכלל בכל מקום שאנו נוטים להחמיר על עצמנו ראוי לחוש שלא תיפוק מיניי חורבא של הפסד או לעז על אחרים. ובירושלמי (ברכות פ"ב ה"ט[43]) [ירושלמי ברכות ב, ט] אהא דתני כל דבר של צער הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה ותבא עליו ברכה, א"ר זעירא ובלחוד דלא יבזה חורנין, [ובלבד שלא יבזה אחרים] וק"ו[44] שלא לגרום היזק לרבים. וביחוד בענין כללי של ישוב א"י[45], שעיני כל ישראל נשואות אליו, לתקות ראשית צמיחת קרן ישועה לעם ממושך וממורט. [על פי ישעיהו יח, ב] ובפרט שאחינו אלה היקרים הם הם המקיימים את המצוות התלויות בארץ, שעולות להם בסכומים גדולים ועצומים מאד, ואפילו השביעית אחרי כל היתר ההפקעה ואחרי כל הקולות שהונהגו בה, ע"פ הוראת חכמים, כדרך כל האופנים האפשריים להקל, עלתה להם בהוצאה חשובה ובמניעת ריוח גדול בכללות הישוב. ומה יש לדבר עוד בענין תרומ"ע[46], ביחוד מן היקבים והפרדסים, ואיסור ערלה וכלאים, שכל אלה בצירופם עולים להון רב ממש בכל שנה ושנה, ואיך לא תהי'[47] חובת רבני ישראל, גם מצד חובת המצות עצמן לשקוד על תקנתם ולהתרחק מאד מגרם היזק להם. ויחיד הרוצה להחמיר ודאי אין מי ימחה בידו, אבל לעשות השתדלות להחמיר שלא מן הדין, ולגרום עי"ז[48] להם היזק ועלבון ופחד על כללות מצבם, הצריך כ"כ חיזוק, אין מן הראוי כלל.

ובעיקר ענין המכתב, לא חשבתי כ"א להודיע את אנחתי, שיצאה אז מקרב לבבי, להדר"ג[49] אולי תעלה בידו איזה עצה לרפא את השבר. ושלא בידיעתי ושלא ברצוני נתפרסמו הדברים ברבים, ומתוך התרגשות הרוחות נמצאו ג"כ משתדלים בפרסומם, מה שסיבב לי יגון ואנחה אין די באר. ועתה אנו צריכים להתחזק ולהאגד באגודה אחת, ולהשתדל עד כמה דאפשר להשקיט את הלבבות משני הצדדים. כי באמת נוח יותר היה אילו לא נתחדש שום דבר, והיה הענין מתנהג בשופי כמו שהיה נהוג בשמיטות הקודמות, עד ישקיף ויראה ד' משמים וירים קרן עמו על אדמת הקדש, ויחיש גאולה לשאר עמו וישיב לנו שופטנו כבראשונה ויועצנו כבתחילה, [על פי ישעיהו א, כו ותפילת העמידה] ונלך באור תורה ונר מצוה, [על פי משלי ו, כג] בכל מילואם וטובם, וישמח לב מבקשי ד'.

ועד כמה עגמה נפשי, וממש רחפו עצמותי ולבי כדונג ימס, [על פי ירמיהו כג, ט ותהלים כב, טו] מרוב צער ועגמת נפש, על חילול כבוד התורה אשר סבב הענין הזה, ד' הוא יודע. ורופא לשבורי לב יחבש פצעי לבבי, [על פי תהלים קמז, ג] ויזכני לעבדו באמת ותמים, ואל יצל מפי דבר אמת [על פי תהלים קיט, מג] כתורה וכמצוה, וישובו אז כל יראיו ויודעי עדותיו בלב נאמן מלא אהבה, כלבבי התמים ומלא אהבת תורה ויראת שמים, לכל המחזיקים בעץ חיים, וכל למודי ד' העוסקים בתורה לשמה.

והי'[50] זה שלו' וברכה, באהבה נאמנה, כנפשו היפה ונפש דורש"ת[51], דבק באהבתו, מצפה לתשועת ד' ולרוממות קרן תורתו על אדמת הקודש באהבה במהרה בימינו בקרוב.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. ת"ו - תבנה ותכונן
3. מוהר"ר - מורנו הרב רבי
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
6. שלו' - שלום
7. שהי' - שהיה
8. שי' - שיחיה
9. שע"י - שעל ידי
10. ע"י - על ידי
11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. בד"צ - בית דין צדק
14. בעה"ק - בעיר הקודש
15. שא"א - שאי אפשר
16. כ"א - כי אם
17. ע"פ - על פי
18. ואע"פ - ואף על פי
19. ג"כ - גם כן
20. א"א - אי אפשר
21. לבד"צ - לבית דין צדק
22. וע"פ - ועל פי
23. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
24. וע"ד - ועל דבר
25. הי"ו - השם יברכהו ויחייהו
26. ב"ד - בית דין
27. הבד"צ - הבית דין צדק
28. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
29. שכ"כ - שכל כך
30. כ"כ - כל כך
31. בא"י - בארץ ישראל
32. ה"ו - הלכה ו' (בציון מקור); אחרי שם מקום או אדם: השם ישמרהו
33. בכ"מ - בכמה מקומות
34. אח"כ - אחר כך

35. ה"ז – הרי זה
36. ר' – רבי
37. ע"ז – על זה
38. דארשב"נ – דאמר רבי שמואל בר נחמני
39. א"ר – אמר רבי
40. דקיי"ל – דקיימא לן
41. לפ"ז – לפי זה
42. מ"מ – מכל מקום
43. ה"ט – הא טעמא (זה הטעם)
44. וק"ו – וקל וחומר
45. א"י – ארץ ישראל
46. תרומ"ע – תרומות ומעשרות
47. תהי' – תהיה
48. עי"ז – על ידי זה
49. להדר"ג – להדרת גאונו
50. והי' – והיה
51. דורש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שלג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' ניסן תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

בית הדין בירושלים אוסר את הסבון של בתי החרושת היהודיים, ובמיוחד של קודרנסקי ב'בן שמן'. הרב קוק ביקר במפעל וראה שהכול כשר, והעמיד משגיח. הכרזת איסור בלי יסוד מחריבה את ישוב הארץ. בעלי המפעל נוסעים לירושלים, והרב קוק מבקש לקבלם יפה ולבטל את האיסור.

עיקרי הדברים

- איסור הסבון של בן שמן - ללא יסוד.
- הגנה על התעשייה העברית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ה' ניסן תרע"ן.

לכבוד מר ידי"נ[4] הרב הגאון הגדול פה"ד[5] מו"ה[6] חיים ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[7]. שלו'[8] וברכה.

העניינים מזדמנים, שאני צריך להלאות את הדר"ג[9] שי'[10] במכתבי. אבל הדברים נוגעים עד תמצית הנשמה. לא ידעתי מה זה הי'[11] כעת בירושלים, שהדברים הולכים ומתפרסמים, שבד"צ[12] אוסרים את הסבון [תר"ע היתה שנת שמיטה, וככל הנראה האיסור נבע מן המחלוקת על היתר המכירה] (זייף) הנעשה בבתי-החרשת העברים, וביחוד מהמכונה של מר קודרנסקי ושותפיו, שבבית-עריף בשם בן-שמן, [בית חרושת לשמן ולסבון בבן שמן] שהייתי בהפבריקה, וראיתי שנעשה הכל בתכלית הכשרות, באין שום חששה. והעמדתי אחד מהעסקנים, בן תורה וירא"א[13] שמשגיח שיהי'[14] הכל בכשרות, ואיכה זה יתכן להחריב את ישוב אה"ק[15] ע"י[16] הכרזות איסורים שאין להם מקום כלל. איני יודע איזה הם המתעים, אשר התעו את רבני הבד"צ[17] לעשות דבר איום כזה, ולמה לא יחפצו להתישב עמדי, ונדבר יחד באהבה ואחוה, בהמתקת סוד ע"פ[18] התורה והמצוה. בטח יעשה הדר"ג לטובת הענין, לתיקון אה"ק ובוני' בכל אשר תשיג ידו, ויסיר חרפת עולם וחילול השם מעל רבני ישראל.

והנה נוסעים בזה הגביר הנכבד מר קודרנסקי והגביר המופלג מר אשכנזי, בעלי ביהח"ר[19], להגן על העסק שלהם, שהשקיעו בו סכומים גדולים. אנא אהובי הדר"ג יקבל נא אותם בספ"י[20] כראוי לאנשי מעלה וכבוד שכמותם, וישתתף עמנו יחד בעצה להסיר את המעוררים ממעשי בנין אה"ק.

והי'[21] זה שלו' וברכת ד' וטובו על הדר"ג וכא"ל[22], כנה"ר[23] ונפש ידי"ע[24] דוש"ת[25] באה"ר[26], הק'[27]

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן

4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. פה"ד - פאר הדור
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. הדר"ג - הדרת גאונו
10. שי' - שיחיה
11. הי' - היה
12. שבד"צ - שבית דין צדק
13. וירי"א - וירא אלקים
14. שיהי' - שיהיה
15. אה"ק - ארץ הקודש
16. ע"י - על ידי
17. הבד"צ - הבית דין צדק
18. ע"פ - על פי
19. ביהח"ר - בית החרושת
20. בספ"י - בסבר פנים יפות
21. והי' - והיה
22. וכא"ל - וכל אשר לו
23. כנה"ר - כנפשו הרמה
24. ידי"ע - ידידו עוז
25. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
26. באה"ר - באהבה רבה
27. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת נוספות א

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ב - ירושלים) **נמען:** מאת האדר"ת אל הרב קוק בבויסק

איגרת של חותנו האדר"ת (אגרות נוספות). יפו זקוקה מאוד לרב, ופנו כבר לר' חיים ברלין ולר' מרדכי מאושמנה בלי הצלחה. ר' משה סלומון ונכבד מיפו הציעו את הרב קוק. האדר"ת שמח מאוד, ומציין את התועלת לירושלים ולכלל ישראל ואת חופש הדפוס בארץ. החשש הוא שנת השמיטה, שבה רב יפו אחראי על המושבות ועל הכשר היין לפי ההיתר.

עיקרי הדברים

- הצעת רבנות יפו לרב קוק.
- ציפיית האדר"ת לעבוד יחד.
- שאלת השמיטה.

נוסח האגרת עם ביאור

לאגרת טו. [ראו (כרך א', אגרת טו)]

לענין קבלת הרבנות בעיה"ק יפו והמושבות ת"ו.

א-ז: אגרות הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ-

תאומים (האדר"ת) [האדר"ת, רבה של ירושלים, חותנו של הרב קוק] *ז"ל.*

ב"ה[1], (עה"ק[2] ירושלים ת"ו[3], שנת תרס"ב[4] [(1902)]).

לידיד לבי אהו"נ[5] ח' הרב הגאון המפורסם לשו"ת[6] מו"ה[7] אברהם יצחק הכהן נ"י[8] הגאבד"ק[9] בויסק, [הרב קוק כיהן אז כרבה של בויסק שבלטביה] לו ולרעיתו ב"א הרבנית ולבו"ב[10] יגדלום לתוחומע"ט[11] בשמחה ונחת, ונזכה לראות עונג וטובה מהם.

מכתבי זה הנני שולחו למען כ"ג[12] נ"י בדבר חדש, וגם נחוץ מאוד, לדעת דעת כ"ג נ"י במוקדם. והוא הדבר. עה"ק יפו נחוצה מאוד לרב. וכבר דפקו על פתחי הגאונים הרב ר"ח[13] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב] והרב ר'[14] מרדכי מאשמינא שיחיו לאוי"ט[15], ולא עלתה בידיהם אף לאחר שהבטיחום. והנה שחרו פני היום לכתוב לכ"ג אודות זה. והן לא אכחד, כי כבר כחצי שנה הי'[16] הרעיון הזה בלבי, ודברתי עם זו' הרבנית תחי'[17] כי מאוד כמה נפשי לדבר הזה. אמנם עתה זה איזה שעות באו אלי הנכבד ה"ר[18] משה סאלאמאן [ככל הנראה ר' יואל משה סלומון, ממייסדי פתח תקווה] ועוד נכבד מיפו, והציעו לפני אודות כ"ג נ"י, - בעודהו יושב שם בבויסק בכבודו של עולם.

והנה מאוד ערגה נפשי לזה באין ערוך, ולמותר להאריך, כאשר יודע בעצמו, ובכלל הי' לתועלת גדול גם לירושלים, ולכלל ישראל, כאשר יזכנו ד' להיות ביחד, ופה ב"ה הכל יהי'[19] בידינו, הדפוס הוא חפשי ב"ה, ואת אשר נסכים לרצון ד' להגדיל תורה ולעשות חיל לטובת כלל ישראל תצא מפה תורה לכל ישראל. א"א[20] לי לבאר הכל בכתב, וכאשר יזכנו השי"ת[21] שנהי'[22] ביחד אי"ש[23] יראה ויבין את הכל.

ענין החוצץ בזה אולי מפני שנת השביעית הבעל״ט[24], [שמיטת תרס"ג (1902–1903)] אשר בקץ הקיץ הבעל״ט, על הרב דיפו להשגיח על המושבות ולכל אשר להם, כי הוא הראש וראשון להם, ואולי לא ירצה לתת הכשרים להיין מפירות שביעית הנעשה בהיתר שנמכר לא״י[25], כפי ההיתר שהורה הרב המנוח מהרנ״ה[26] [ככל הנראה הרב נפתלי הירץ הלוי, רבה של יפו לפני הרב קוק] זצ״ל[27] ע״פ[28] הסכם הגאון דבריסק זצ״ל.

ואיך שיהי׳[29] הדבר נכון ונפלא לשני הצדדים.

תקותי תעודדני כי יהי׳ עצהיו״ט[30] לשנינו אידי״ש.

בהחפזה כתבתי כ״ז[31] מפני הפאסט הנחוצה היום, ואני שולחו באחריות, ולמען ישיב לי דבר ברור בדעתו, ודעת ב״ב[32], ודי׳ יזכנו לחדות פניהם בשמחה במהרה בפעה״ק[33] ירושת״ו[34], כתקות חודו״ז[35],

אלי׳ דוד

---

1. ב״ה - ברוך השם
2. עה״ק - עיר הקודש
3. ת״ו - תבנה ותכונן
4. תרס״ב - השנה תרס״ב (1901/1902)
5. אהו״נ - אהוב נפשי
6. לשו״ת - לשם ולתפארת
7. מו״ה - מורנו הרב
8. נ״י - נרו יאיר
9. הגאבד״ק - הגאון אב בית דין קהילת
10. ולבו״ב - ולבני ביתו
11. לתוחומע״ט - לתורה ולחופה ולמעשים טובים
12. כ״ג - כבוד גאונו
13. ר״ח - ראש חודש
14. ר׳ - רבי
15. לאוי״ט - לאורך ימים טובים
16. הי׳ - היה
17. תחי׳ - תחיה
18. ה״ר - הרב רבי
19. יהי׳ - יהיה
20. א״א - אי אפשר
21. השי״ת - השם יתברך
22. שנהי׳ - שנהיה
23. אידי״ש - אחרי דרישת שלום
24. הבעל״ט - הבא עלינו לטובה
25. לא״י - לארץ ישראל
26. מהרנ״ה - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות נ, ה (למשל: נתן + הלל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
27. זצ״ל - זכר צדיק לברכה
28. ע״פ - על פי
29. שיהי׳ - שיהיה
30. עצהיו״ט - על צד היותר טוב
31. כ״ז - כל זה
32. ב״ב - בני ביתו

33. בפעה"ק - בפה עיר הקודש
34. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
35. חודו"ז - דורש פענוח

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת שס

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"א **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין ורבני ירושלים

הרב קוק מבקש לחזק את ההשגחה על תרומות ומעשרות בשוק ירושלים, כפי שהייתה עד כה. אם ההשגחה בשוק תתרופף, תתרבה אכילת טבל, ואילו ההשגחה בשוק מחזקת את ההפרשה גם ביפו ובמושבות, ואפילו אצל יחידים בבתיהם.

עיקרי הדברים

- ההשגחה בשוק ירושלים.
- השפעתה על המושבות ועל היחידים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אייר תרע"א[2].

שלו'[3] וברכה לכבוד מר ידי"נ[4] הרב הגאון הגדול, עטרת תפארת ישראל, מוהר"ח[5] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב, מראשי העדה האשכנזית בירושלים] שליט"א[6], ולכל גדולי עם ד' הרבנים הגאונים, יושבי על מדין וראשי ומנהלי עה"ק[7] ירושת"ו[8], שלו' שלו' עד העולם,

רבותי החביבים שי'[9].

הנני מוצא לי לחובה קדושה להעיר את לב קדושת תורתם ויראתם, על דבר ההתעוררות וההתאמצות הדרושה תמיד בכל שנה לחזוק שמירת הפרשת תרומ"ע[10] מכל הדברים הטעונים תיקון הבאים מהמושבות, יכוננן עליון. ועיקר התיקון תלוי שיהי'[11] השוק שבירושת"ו[12] משומר היטב [ראו גם (כרך א', אגרת רפב)] ע"פ[13] השגחה טובה, כאשר הי'[14] עד כה בלא שום שינוי. ובזה אנו מחזיקים את הענין כולו, בין פה, בין במושבות עצמן. ואם חלילה תתרופף השמירה וההשגחה מהשוק שבירושלים ת"ו[15], בשום אופן לא יהי'[16] אפשר להחזיק מעמד בענין השמירה הקדושה הזאת, ותתרבה הפרצה ח"ו[17] מאכילת טבלים לאין מרפא, ד' ישמרנו.

ע"כ[18] אחלי נא הדר"ג[19] מר שליט"א וכל קהלא קדישא די בירושלם, יאשרו ויקיימו הדברים, שתהי'[20] ההשגחה באותו הסדר שנוסד עד כה. וב"ה[21] שראינו פריו לטובה, שמתוך כך הולך ומתאמץ יסוד הפרשת תרומ"ע גם פעה"ק[22] וגם במושבות, והדבר פועל אפילו על היחידים בבתיהם, וזכות הרבים תלוי בהם.

אקוה שיואיל הדר"ג לשמחנו במכתב קדשו, שעשו דברי פרי והמעמד של השגחת השוק הושב על כנו, ועי"ז[23] תמצא ידי לזרז ג"כ[24] במושבות ע"י[25] המשגיחים הקבועים שם, שיתוקן הכל כדת, בעה"י[26].

הנני בזה חותם בברכה נאמנה ואה"ר[27], כנה"ר[28] ונפש ידי"ע[29] דוש"ת[30] בהדרת כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

אב"ד עה"ק יפו והמושבות תובב"א.

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"א - השנה תרע"א (1910/1911)
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. עה"ק - עיר הקודש
8. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
9. שי' - שיחיה
10. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
11. שיהי' - שיהיה
12. שבירושת"ו - שבירושלים תבנה ותכונן
13. ע"פ - על פי
14. הי' - היה
15. ת"ו - תבנה ותכונן
16. יהי' - יהיה
17. ח"ו - חס ושלום
18. ע"כ - על כן
19. הדר"ג - הדרת גאונו
20. שתהי' - שתהיה
21. וב"ה - וברוך השם
22. פעה"ק - פה עיר הקודש
23. ועי"ז - ועל ידי זה
24. ג"כ - גם כן
25. ע"י - על ידי
26. בעה"י - בעזרת השם יתברך
27. ואה"ר - ואהבה רבה
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. ידי"ע - ידידו עוז
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' סיון תרע"ב **נמען:** הגאון ר' חיים ברלין

הרב קוק מעורר שוב על חיזוק השמירה בשוק בירושלים בעניין תרומות ומעשרות מן המושבות, ומבקש לחזק את ידי המשגיח הראשי, הרב בן ציון ידלר. לא יתקבל דבר בלי תעודה מהמשגיחים שמינה.

עיקרי הדברים

- חיזוק השמירה בשוק ירושלים.
- המשגיח הרב ידלר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' סיון תרע"ב[2].

עתרת שלו'[3] וברכה לכבוד רב רחימאי, עט"ר[4] הגאון הגדול פה"ד[5] מוהר"ח[6] ברלין [הרב חיים ברלין, בנו של הנצי"ב] שליט"א[7] וכא"ל[8] שלו' וברכה באה"ר[9], שמחת הרגל הק'[10] וכט"ס[11] להדר"ג[12] שליט"א.

כדרכנו מדי שנה בשנה לעורר את לב הדר"ג[13], וגדולי עיקו"ת[14] המצורפים לכ"ג ע"ד[15] הזירוז, הנחוץ כעת בענין שמירת השוק, בדבר הפרשת תרומ"ע[16], מכל הפירות המובאים מהמושבות ת"ו[17], שהעיקר תלוי חיזוק ענין זה והסרת מכשול טבלים מכל הסביבה ע"י[18] הזהירות שבשוק הירושלמי, שהוא המרכז שאליו נשואות עיני האכרים למכירת סחורתם, ע"כ[19] יתן נא הוד גאון מר שליט"א את ידו הקדושה לחזק את ידי המשגיח הראשי הרב ר'[20] בנציון ידלר [המגיד הירושלמי; ראו (כרך ב', אגרת תנב)] נ"י[21], ולאמצו בכל הנדרש לתיקון גדול זה וזכות קדושת שמירת מצות תרומ"ע באה"ק[22] בכללה, יעמד להדר"ג ולכל העוסקים במצוה זו באה"ק, לאמצם ולברכם בכל טוב סלה.

העיקר היא שתהיה ההסכמה חזקה שלא יקובל שום דבר הטעון תיקון כ"א[23] ע"פ[24] תעודת הכשר מהמשגיחים העומדים על פי מנויי במושבות ת"ו, והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[25] כנה"ר[26] ונפש ידי"ע[27] דוש"ת[28] בכל לב ונפש,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ב - השנה תרע"ב (1911/1912)
3. שלו' - שלום
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. פה"ד - פאר הדור
6. מוהר"ח - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. וכא"ל - וכל אשר לו
9. באה"ר - באהבה רבה
10. הק' - הקטן
11. וכט"ס - וכל טוב סלה

12. להדר"ג - להדרת גאונו
13. הדר"ג - הדרת גאונו
14. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
15. ע"ד - על דבר
16. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
17. ת"ו - תבנה ותכונן
18. ע"י - על ידי
19. ע"כ - על כן
20. ר' - רבי
21. נ"י - נרו יאיר
22. באה"ק - בארץ הקודש
23. כ"א - כי אם
24. ע"פ - על פי
25. ואה"ר - ואהבה רבה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. ידי"ע - ידידו עוז
28. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו תרע"ג - יפו **נמען:** רבני ירושלים וראשי הכוללים

השוק בירושלים הוא 'הבריח התיכון' של שמירת תרומות ומעשרות ביהודה. עד כה עזרו לכך האדר"ת, ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין. אחרי פטירתם הרב קוק מבקש מכל רבני ירושלים להמשיך לתמוך ולממן את ההשגחה.

עיקרי הדברים

- השוק בירושלים - הבריח התיכון.
- זכר האדר"ת, ר' שמואל סלנט ור' חיים ברלין.
- בקשת המשך תמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], כ"ה כסלו תרע"ג[4].

עתרת שלו[5] וברכה לראשי עם קדוש בעיר קדוש עליון, הרבנים הגאונים, גדולי עיקו"ת[6] ירושלים עה"ק תובב"א[7], ב"ד[8] הצדק, וראשי הכוללים; וכל הרבנים העומדים על הפקודים למוסדי הקודש, לכל העדות ומקהלות עם ד' בעיר עז לנו, יברך ד' חילם ובאור פניו יברכם, באורך ימים טובים וכל טוב סלה.

רבותי הגדולים,

זה עדן ועדנים [זה זמן רב (דניאל ז, כה)] אשר אנחנו עומדים בחסדי השי"ת[9], צור ישראל ומושיעו, בקשר קדוש ואמיץ להגן על יסוד המצות החביבות התלויות בארץ, בחיי ישובנו החדש, ותוצאותיו לכל ארה"ק[10] כולה, ולכל קהל הגולה, יברכם ד'.

החטיבה היסודית הצריכה טיפוח תדירי והשגחה תמידית, היא השמירה מאיסור טבלים, [השמירה שלא יימכרו פירות שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות] שלא יופקר חלילה, וחבת הקודש של הפרשת תרומ"ע[11] שלא תאבד מאתנו, אחרי אשר בחסדי ד' ניתן לנו בימינו ובדורנו גדר ויתד במקום קדשו, [עזרא ט, ח-ט] ות"ל[12] שנתחייבנו בקדושת שמירתם. וצדקת ד' וישרת לב אמונת אומן אשר לעם קדוש, נספר בזה, שב"ה[13] הדברים הולכים ונשמעים ורבים ממרבית בני הישוב, באהבה נוטים אזן לשמע קול תורה, וזריזות תיקון היבול של אדמת קודש מכל מכשול איסור טבל הולכת ומתאמצת. אמנם כבר הודעתי כמה פעמים, שהבריח התיכון, [שמות כו, כח] שמחזק את גבול המצות הקדושות הללו בארץ בכלל, וביהודה ביחוד, הוא השוק הירושלמי, [שוק הפירות בירושלים, שאליו הגיע היבול מן המושבות] שיהיה נצור מכל מכשול, בשימת עין לטובה, כאשר ב"ה עלתה בידינו עד כה, ביחוד ע"י[14] עזרתם והשפעתם הטובה של שלשת הרועים, שבשנים האחרונות, נוחי נפש זי"ל[15], הלא המה כבוד מו"ח[16] הגאון האדר"ת[17] [חותנו, הרב אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת, רב העדה האשכנזית בירושלים (נפטר תרס"ה)] והגרש"ס[18] [הרב שמואל סלנט, רבה של ירושלים (נפטר

[תרס"ט] ואחריהם הגר"ח[19] ברלין, [הרב חיים ברלין (נפטר תרע"ג)] זכר צדיקים לברכה, תנצב"ה[20], זכותם יגן עלינו ועכ"י[21].

וביחוד מיום באתי אל הקודש, ומשא עם ד' בעבודת הישוב החדש נפל עלי, הגאונים הצדיקים הללו ז"ל המה תמיד עודדוני ועמדו לימיני בכל הנוגע ביחוד לשמירת קדושת המצות התלויות בארץ, וגם כעת כאשר בעוה"ר[22] סעו למנוחות, הגדולים נקובי השם [על פי במדבר א, יז] הנ"ל[23], יבדלו לחיים כל הגאונים והרבנים החשובים יקירי עיר הקודש, יהי שמם לעולם, אשר מאז גם יד קדשם היתה עמנו להחזיק בדק, אקוה שתחזיקו גם להבא את דגל הקודש ברמה, ומשמרת הקודש תשמר מסח, ולא תקמצו את ידכם הנדיבה לכל ההוצאות הדרושות לתיקון הענין הקדוש, המאיר בהודו על יפעת קדושת ארצנו הקדושה, ושרידי מחמדינו מימי קדם, מצות הארץ יאצרו ויחסנו ע"י עמלנו למשמרת קודש, עדי יציץ מהרה קץ פדות, ואור ישע ימין ד' רוממת, לעם ד' וארץ חמדתו.

בתקותי החזקה כי דברי אלה אל הדרת כבוד תורתכם, רבותי היקרים, יעשו את פרים, וכולכם יחד לאגודה אחת התאגדו, שלא להרפות את המצות הקדושות הללו, הראויות להשמר כאישון בת עין, [דברים לב, י] בקרן האורה, במקום גיא חזיון [ישעיהו כב, א] לפליטת שאר יהודה, ולראשית שיבת בצרון של גוי קדוש שומר אמונים, אל מקום שם היה אהלו בתחילה", [בראשית יג, ג] בחסדי צור ישראל ומושיעו בעת צרה, הנני חותם בכל חותמי ברכות, באהבה נאמנה ורחשי כבוד כבירים ונאמנים, כנפשם הרוממה ונפש דוש"ת[24] באהבת עולמים, מצפה לתשועת ד' על עמו, ולרוממות קרן תורתו ויראתו, בעיר שחוברה לה יחדו, [תהלים קכב, ג] ובארץ חמדה כולה לשם ולתפארה, במהרה בימינו.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פעה"ק[25] יפו והמושבות תובב"א.

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)
5. שלו' - שלום
6. עיקו"ת - עיר קודשנו ותפארתנו
7. תובב"א - תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן
8. ב"ד - בית דין
9. השי"ת - השם יתברך
10. ארה"ק - ארץ הקודש
11. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
12. ות"ל - ותודה לא-ל
13. שב"ה - שברוך השם
14. ע"י - על ידי
15. ז"ל - זכרונו לברכה
16. מו"ח - מורי חמי
17. האדר"ת - אליהו דוד רבינוביץ־תאומים
18. והגרש"ס - והגאון רבי שמואל סלאנט

19. הגר"ח – הגאון רבי חיים (מבריסק או מוולוז'ין)
20. תנצב"ה – תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
21. ועכ"י – ועל כל ישראל
22. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
23. הנ"ל – הנזכר לעיל
24. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו
25. פעה"ק – פה עיר הקודש